

*В. О. Федорук,
аспірант кафедри державної політики та управління політичними процесами,
Національна академія державного управління при Президентові України*

ПРИНЦИПИ І МЕХАНІЗМИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті проаналізовано сучасний стан економічної державної політики та засоби її реалізації в національній економіці, визначені основні тенденції розвитку відповідних процесів. На цих засадах автором аргументована доцільність удосконалення державних механізмів модернізації вітчизняного виробництва та запропоновані заходи, спрямовані на вирішення цієї проблеми.

In this article the current condition of state economic policies and the instruments of its implementation in the national economy are analyzed; the main development trends of the processes have been determined. On this basis the author gives reasons for improvement of the state mechanisms to modernize the domestic production and the planned measures aimed at solving this problem.

Ключові слова: державна політика, економічна політика, реструктуризація.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З НАЙВАЖЛИВІШИМИ НАУКОВИМИ І ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах функціонування економічної і фінансової системи теоритичне обґрунтування й моделювання потенційних можливостей розвитку України, вироблення пропозицій з удосконалення державної політики в сфері управління економікою, а також пропозицій щодо поліпшення системи демократичного управління в країні мають важливе значення для правильного визначення стану і прогнозування процесів державного розвитку.

Про актуальність цієї проблеми для нашої країни свідчить вступ України до СОТ та прагнення вступу до ЄС. Аби удосконалення державної політики отримало бажаний результат, варто ретельно проаналізувати можливість реструктуризації підприємств національної економіки. Тобто використання різноманітних засобів державної підтримки і посилення конкурентних позицій національної економіки повинно розглядатися як невід'ємний елемент урядової політики.

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ, ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Проблеми визначення пріоритетних напрямів сучасної економічної державної політики реструктуризації державних підприємств, запровадження необхідних засобів державного впливу на ці процеси нині активно об-

говорюються науковцями і практиками. Серед останніх публікацій з цієї проблематики необхідно виділити, насамперед, роботи Бодрова В. [1], який, зокрема, зазначає, що основним фактором економічного та інноваційно-технічного розвитку повинен стати промисловий комплекс [1, с. 21], а також праці Бабкин К. [2], Мельник А. [3], Ковтун О. [4], Гриньова А. [5], Іванова Ю. [7] та інших дослідників. Варто визнати, що у наведених роботах переважно висвітлюються питання запровадження інноваційно-технічної моделі національної економіки в цілому. Проблеми втілення цієї моделі економічної державної політики та здійснення реструктуризації державних підприємств поки що не знайшли адекватного відображення у наукових публікаціях.

З огляду на це метою даної статті є аналіз специфіки здійснення реструктуризації національної економіки, виокремлення доцільних механізмів державного сприяння розвитку відповідних процесів та визначення комплексу заходів, зорієнтованих на їх втілення в сучасних умовах України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На даний час в умовах світової глобальної кризи природним прагненням України як європейської держави є її залучення до загальноєвропейських інтеграційних процесів і входження до міжнародних економічних організацій та структур. Попри певні суперечливі внутрішні процеси, які відбуваються в нашій країні, керівництво держави задекларувало європейський та

євроатлантичний вибір України і робить певні кроки щодо його реалізації.

Таким чином, умовою розв'язання кардинальних проблем внутрішнього розвитку, необхідною складовою стратегії розвитку України постало питання вироблення чіткої політики управління державою. Для правильного визначення механізмів та стандартів творення політики в Україні першочерговими стають завдання вивчення іноземного досвіду з цього питання, зокрема першочергово досвіду Європейського Союзу як найбільш успішної та усталеної демократії, визначення економічних та політичних чинників, які підсилюють необхідність інтеграційних процесів, а також тих умов, в яких сьогодні перебуває Україна.

Для прискорення процесу формування готовності України до інтеграції в структуру Європейського Союзу необхідно, щоб її економічна політика була спрямована на створення як державних, так і суто ринкових інститутів, що сприяють генерації і розповсюдженню інновацій та формуванню визначального фактора сучасної конкурентоспроможності — людського капіталу. Вона повинна бути спрямованою на створення рівноправних умов для підвищення міжнародної конкурентоспроможності українських фірм і компаній у відкритому конкурентному середовищі. І, очевидно, майбутнє приєднання до Світової організації торгівлі зробить значний внесок у створення саме такого регулятивного режиму [2, с. 36—39].

Разом з тим, необхідним завданням є забезпечення прискореного розвитку у ряді науко- і техноємних галузей (аерокосмічна, виробництво нових матеріалів, окремі виробництва у фармацевтичній, електронній і електротехнічній промисловості), здатних конкурувати на міжнародних ринках. Це передбачає необхідність формування та послідовного втілення в життя стратегічної структурної політики, орієнтованої на здешевлення доступу до ресурсів розвитку, забезпечення сучасної інфраструктури, що базується на новітніх інформаційних технологіях, утворення бізнес-середовища, сприятливого для значних інвестицій в нові технології [3, с. 168—173].

Аналіз функцій уряду щодо здійснення економічної державної політики і стабілізації економіки в державі дає змогу визначити напрями, завдання, форми і методи впливу держави, що зумовлюють певні економічні наслідки.

З метою виконання своїх функцій і завдань держава використовує різні форми й методи впливу на економічні процеси.

До основних форм державного регулювання належать комплексне (індикативного характеру) планування економічного та соціального розвитку; прогнозування розвитку народного господарства та кон'юнктури ринку; реалізація національних і цільових комплексних програм; керування господарською діяльністю державних підприємств; бюджетно-податкова, грошово-кредитна та амортизаційна політика; система соціального захисту населення.

Необхідність і межі використання окремих форм державного регулювання в господарській практиці визначаються обраною концепцією державного втручання в економіку, а також конкретними умовами й цілями соціально-економічного розвитку кожної країни.

У країнах, де дотримуються концепції економічного лібералізму держава спирається здебільшого на бюджетно-податкову і грошово-кредитну форми регулювання.

Найбільше засобів державного регулювання економіки застосовується у країнах, де дотримується концепція економічного диригування. При цьому бюджетно-податковий, грошово-кредитний і ціновий механізми держава використовує дуже активно, але поряд із цим важливу роль відіграє індикативне планування.

Таким чином, реструктуризація економіки на мікроекономічному рівні відіграє не тільки економічну, а й політико-економічну роль, оскільки дає змогу хоч якоюсь мірою відійти від хибної практики, коли малий та середній бізнес формуються за схемою первісного нагромадження фінансового капіталу замість використання для цього існуючої матеріальної бази, привносячи в економіку і суспільство нестабільність [4, с. 218].

Реструктуризація підприємств здатна також знизити ступінь монополізації економіки. Зрештою, реструктуризація підприємств — це шлях до подолання фінансової кризи. За розрахунками Інституту економічного прогнозування НАН України, держава попри фінансову кризу продовжує витрачати значні кошти на народне господарство, не тільки й не стільки у формі прямої фінансової підтримки певних підприємств, а, наприклад, надаючи вибірково податкові пільги тощо. Це свідчить про те, що суворі бюджетні обмеження, які є вихідною умовою для реструктуризації економіки України, не виконано.

Таким чином, реструктуризація економіки України поряд з мікроекономічним, має й макроекономічний аспект.

Далі ми звернемося до конкретних проблем реструктуризації економіки у контексті належної мікроекономічної політики. На сьогодні існує кілька принципово відмінних за схемою, але однозначних за спрямуванням підходів.

Перший — це реструктуризація за умов реалізації класичних вимог політики фінансової стабілізації.

Другим підходом до проблем реструктуризації економіки є активізація (в тому числі й за умов реалізації відповідної інвестиційної політики) державної підтримки інноваційно-інвестиційних пріоритетів.

Третій напрям реструктуризації підприємств — це масова приватизація за умов стабільності економіки.

Четвертий напрям передбачає спільні дії міжнародних організацій та уряду: реструктуруються борги підприємств, йде процес їх розукрупнення та продажу активів (для сплати боргів тощо), розробляються проекти для забезпечення прибутковості реструктурованих підприємств.

Виходячи з концептуальних положень і основних завдань економічної політики, необхідно:

- забезпечити зростання інтелектуального потенціалу нації і науково-технологічні інновації, застосування яких суттєво змінює обсяги, структуру і якість виробництва, ринкового попиту й споживання;

- звернути увагу на необхідність здійснення активної аграрної політики, спрямованої на швидке подолання кризових явищ, забезпечення роботи підприємств АПК в ринкових умовах господарювання, утвердження України в перспективі як держави з високоефективним експортоспроможним сільським господарством на базі широкого використання найновіших біотехнологій;

- глибока перебудова соціальної сфери;
- енергетичне забезпечення народного господарства й енергозбереження;

- удосконалення розвитку зовнішньоекономічної сфери народного господарства.

Виходячи з цього, необхідно розробити державну програму розвитку промислових підприємств України, спрямовану на проведення її послідовної реструктуризації, формування потужних інтегрованих виробничих комплексів. На нашу думку, в такій програмі слід відокремити наступні напрями:

- розвиток промислового і технологічного потенціалу;

- зниження адміністративного тиску на підприємства державного сектора;

- реструктуризація виробничої бази відповідних підприємств.

Запровадження кожного із зазначених напрямів передбачає застосування адекватних механізмів державного впливу. Так, для забезпечення розвитку промислового і технологічного потенціалу доцільно використовувати пряму державну підтримку, надання державних гарантій по кредитах, зменшення податкового навантаження. З цієї метою при внесенні змін до чинного податкового законодавства слід, зокрема передбачити норму, згідно з якою підприємства, що інвестують в устаткування, мають отримувати додаткові пільги по амортизації. Крім того, мають бути чітко прописані положення щодо порядку пільгового оподаткування пріоритетних наукових розробок. Доцільною також буде фіксація норми щодо повного звільнення від всіх податків коштів, що направляються підприємствами на навчання своїх співробітників. Сукупне втілення цих положень суттєво зменшить витрати підприємств на модернізацію виробництва та створить необхідну базу не тільки для скорочення всіх витрат виробництва і збільшення прибутку, але й одержання власного нового інтелектуального продукту [5, с. 15].

Виконання цього завдання також пов'язується із удосконаленням державних механізмів цільового кредитування підприємств, в тому числі під розрахунки за поставлену продукцію (факторинг), надання адресної підтримки виконавцям пріоритетних інвестиційних проектів, направлених на технологічну модернізацію. Для підвищення фінансової стійкості більшості державних підприємств та створення можливостей для реалізації ними повноцінних програм підвищення ефективності виробництва необхідно відкоригувати графіки погашення реструктурованої заборгованості по податках і зборах перед бюджетом, а також по страхових внесках до позабюджетних фондів.

З метою зниження адміністративного тиску на підприємства необхідно усунути зайві адміністративні бар'єри, які пов'язані з отриманням ліцензій, різноманітних дозволів і у багатьох випадках нині носять штучний характер. Здійснення заходів у цьому напрямі передбачає, зокрема, активізацію діяльності щодо запобігання і припинення дій чиновників, спрямованих на корупційне втручання при формуванні державних замовлень, розробку механізмів рефінансування портфелів позик суднобудівних підприємств, сформованих українськими кредитними організаціями. Важливими аспектами реалізації цього напрямку є підвищення доступності використання банківських ресурсів для компаній, в тому числі через створення механізмів державних гарантій. Це дасть можливість підприємствам зменшити фінансове навантаження, а відтак реально сприятиме впровадженню новітніх технологій, інноваційному оновленню виробництва.

Для започаткування комплексу заходів, пов'язаних із реструктуризацією економіки, доцільно ініціювати створення міжвідомчої комісії, до складу якої мають бути включені спеціалісти Міністерства промислової політики, Міністерства економіки, Фонду державного майна, Податкової адміністрації, Антимонопольного комітету та інших зацікавлених органів влади, саморегулюючих організацій, асоціацій промисловців і підприємців. Завданням цієї групи має бути визначення стратегічних цілей інноваційного оновлення державного сектора та розробка плану розвитку пріоритетних напрямів та базових структурних одиниць.

Зазначимо, що до цього процесу варто залучати венчурні фірми та інші організації інноваційної інфраструктури, створювати технопарки [7, с. 85]. Це можливо за умов удосконалення необхідної нормативно-правової бази, оптимізації механізмів стимулювання діяльності відповідних компаній засобами податкової,

бюджетної, амортизаційної та інвестиційної політики. Такий підхід, на нашу думку, сприятиме концентрації зусиль всіх зацікавлених сторін при проведенні реструктуризації державних підприємств та формуванні на цих засадах потужних інтегрованих виробничих компаній, а відтак, реалізації потенціалу національного виробництва.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАУКОВОМУ НАПРЯМІ

Аналіз динаміки обсягів витрат на реструктуризацію державного сектора економіки України засвідчив, що ефективність інноваційних процесів в економіці України на сьогодні є вкрай низькою. Це пояснюється, насамперед, відсутністю дієвих механізмів державного сприяння реструктуризаційним процесам, при запровадженні яких враховувалися б його технологічні особливості та пов'язані з цим характеристики виробничих, інвестиційних та організаційно-управлінських процесів. Для вирішення цієї проблеми автором статті пропонується розробити державну програму розвитку промислових підприємств України, найбільш перспективними напрямками реалізації якої визначені: розвиток промислового і технологічного потенціалу; зниження адміністративного тиску на підприємства; реструктуризація їх виробничої бази. Втілення кожного із зазначених напрямів пов'язане із використанням низки державних механізмів — зокрема, забезпечення державної підтримки виконавців інноваційних програм, надання державних гарантій по кредитах, зменшення податкового навантаження для підприємств, які активно займаються впровадженням пріоритетних наукових розробок тощо. Здійснення низки заходів, зорієнтованих на практичне застосування зазначених механізмів, має базуватися на чіткому розумінні конкурентних переваг вітчизняної економіки та засобів їх реалізації в умовах загострення світової фінансової кризи. Тому найбільш перспективним напрямом подальших досліджень автор статті вважає аналіз конкурентних переваг національної економіки України та з'ясування реальних можливостей їх забезпечення в сучасних умовах господарювання.

Література:

1. Бодров В.Г. Промышленные предприятия Украины в постприватизационный период: механизмы государственного регулирования и финансовой поддержки / Бодров В.Г., Знахур С.В., Маноїленко А.В. — Х.: Константа, 2008. — 390 с.
2. Бабкин К. Разумная промышленная политика, или как нам выйти из кризиса / Бабкин К. — М.: Манн, Иванов и Фербер, 2009. — 101 с.
3. Мельник А.Ф. Публічний сектор і державна політика в демократичному суспільстві: монографія. Мельник А.Ф. Длугопольський О.В. — Т.: Економічна думка, 2008. — 240 с.
4. Ковтун О.І. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник / Ковтун О.І. — Л.: Новий світ, 2000. — 428 с.
5. Гриньов А.В. Міжнародна інноваційно-інвестиційна діяльність України. Вектор розвитку / Гриньов А.В., Шершеньюк О.М., Овчаренко С.В. — Х.: ХНАДУ, 2008. — 207 с.
6. Марецький Р.А. Державні механізми сприяння інноваційному розвитку суднобудівного комплексу України / Марецький Р.А. // Збірник наукових праць НАДУ. — 2009. — №1. — С. 80—89.
7. Іванов Ю.Б. Конкурентні переваги підприємства. Оцінка, формування та розвиток / Іванов Ю.Б., Орлов П.А., Іванова О.Ю. — Х.: Інжек, 2008 — 351 с.

Стаття надійшла до редакції 25.08.2011 р.